Lluís Maria Xirinacs

GLOBÀLIUM . MODEL MAJOR

PRÒLEG

FUNDACIÓ RANDA LLUÍS M. XIRINACS

Avui, dissabte, 6 d'agost de 2005, faig setanta-tres anys. Als divuit (1950) vaig començar a pensar en un model global de la realitat que em servís d'atlas o guia cartogràfica universal per moure'm pel món i la vida, talment que els trajectes dibuixats en el mapa-model es corresponguessin el millor possible amb els complicats laberints de la realitat. D'això fa cinquanta-cinc anys. La gènesi d'aquest model és explicada en un altre llibre. La seva complexitat faria farragosa la inclusió en aquest escrit.

Aviat farà vuit anys (desembre 1997) que vaig presentar a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona la tesi doctoral on està descrita tècnicament amb pèls i senyals la complicada estructura del model. Des d'aleshores la gent em prega que faci un llibre planer i entenedor que l'expliqui per a ús de tothom qui ho vulgui. He tractat de començar cent vegades. Però és tan temptador el camí obert a l'ampliació de la investigació que acabo redactant pàgines més complicades encara. Avui, un cop més, intento de començar l'exposició general senzilla del ***Globàlium major***, que és el nom que he posat a aquest model. Cal dir, primer, que el **model** no és la realitat, n'és només una reducció simplificadora; segon, que aquest model és **un** dels molts possibles, indubtablement millorable o canviable *in totum* segons convingui; tercer, que pretén ser **global**, no total, no vol explicar-ho tot, vol prendre en consideració allò més significatiu i determinant dels màxims aspectes de la realitat; i quart, pretén estendre la seva vigilància a tots els àmbits **de la realitat** coneguda per mi (i això no s'acaba mai)... fins a avui. No és una "geografia" física; és una "geografia" mental de la realitat (realitat mentalitzada o ment realitzada).

En la nostra tradició catalana tenim potser el més destacat iniciador d'un esforç d'aquesta mena: Ramon Llull (Mallorca, 1232 – 1316). Després de llargs estudis filosòfics en totes les branques del saber del seu temps, redactà un model global de la realitat que anomenà *Ars Magna*, un gran artifici, enginy o màquina de pensar. Tenia unes entranyes matemàtiques, l'*Ars combinatoria*, que formalitzà el gran G.W. Leibniz, tres-cents cinquanta anys després. Ja a cavall entre els segles XIX i XX, Francesc Pujols (Barcelona, 1882 – Martorell, 1962), reprenia el titànic desig lul·lià, i propugnava que els catalans havíem de refer el conjunt del saber esmicolat en parts excloents pel racionalisme il·lustrat dels segles anteriors. Veia tanmateix en les matemàtiques el llenguatge que podia unir totes les parts del saber universal. En 1918 ho deixà per escrit en el *Concepte general de la ciència catalana*, mentre es declarava taxativament deixeble i seguidor de Ramon Llull. Escriu la llegenda que volia posar al peu d'un monument a Llull al bell mig de la plaça de Catalunya de Barcelona: "Ramon Llull, català de Barcelona pel pare i per la mare, que va néixer a Palma de Mallorca perquè l'aigua del mar li voltés el pensament com una corona, va ésser el fundador de la ciència catalana, que és la ciència universal, assenyalant-li l'objecte que és la realitat i el mètode que és la raó i que per escriure-la i fer-la llegir va fundar la prosa catalana, alçant la nostra literatura fins als núvols i aconseguint que la llengua de Catalunya fos la primera de les modernes que parlés de la veritat".

Un altre personatge català sorprenent fou Alexandre Deulofeu (L'Armentera, 1903 – Figueres, 1978) que edità un immens treball en 17 volums, *Matemàtica de la història*, on situa els esdeveniments històrics de la pujada i caiguda dels imperis i palesa unes certes regularitats que li permeten fer prediccions de la història futura. Més ençà i més cenyit al nostre propòsit, gaudim d'un altre gegant del pensament global, Josep Ferrater i Mora (Barcelona 1912 – 1991), autor d'un impressionant *Diccionari de filosofia* que, bo i mort ell, encara se segueix renovant i que ja consta de quatre atapeïts volums, on

descriu el pensament filosòfic universal, de punta a punta de la seva història. Diu en el pròleg: “En una obra d’aquest estil, no monogràfica, no és possible dir-ho tot sobre una sola cosa, però cal dir quelcom sobre moltes coses. En aquest Diccionari es diu quelcom sobre tantes coses que en pot fins constituir una especialitat”. Nosaltres diríem “l’especialitat de la generalitat”. Ell anomena el seu pensament sintètic “Integracionisme”: “Les realitats que apareixen com a primàries són expressables mitjançant conceptes-límit i que, per tant, no aspiren a tenir significats explicables per altres”. Sense voler esgotar la recensió de conreadors de la síntesi ordenada del pensament sobre la realitat esmento, per acabar, Santiago Pey i Estrany (Barcelona, 1917). Autor d’un magnífic *Diccionari de sinònims, idees afins i antònims*, (1970). Diu d’ell Jordi Rubió i Balaguer en el pròleg: “M’explicava la seva il·lusió de fer una enciclopèdia ordenada lògicament. No amb les ciències agrupades en compartiments estancs. Volia fer la seva enciclopèdia partint de les idees i localitzant les idees semblants en un indret ordenat lògicament i no per la simple alfabetització còmoda però arbitrària”.

Exactament en la línia d’aquests dos darrers escriptors esmentats, presento aquest model. El podríem definir com l’intent de correspondència entre el món dels termes (terminologia de conceptes, comuns, propis, verbals, adverbials, etc.) i un món de punts en l’espai geomètric perfectament delimitats matemàticament. Aquest món de punts geomètrics en el ***Globàlium*** pren la forma d’una hiperesfera. No és cap caprici. Ja ho explicaré. Es tracta d’acarar, mitjançant allò que se’n diu correspondència biunívoca o bijectiva, dues classes d’idioma, **l’idioma usual**, en aquest cas el català, i **l’idioma ideal**, en aquest cas una hiperesfera geomètrica del llenguatge matemàtic. El segon permet una exactitud gloriosa. El primer, al contrari, és d’una polisèmia (varietat de diferents significats d’un mateix terme) desesperant. Si Pey, mogut pel desig de l’enciclopèdia ordenada, acaba fent un diccionari d’afins i antònims és perquè aquesta és una condició prèvia: tractar d’agrupar el més rigorosament possible els termes segons les seves relacions significatives. “Correspondència biunívoca” vol dir que a cada element a_n d’un conjunt A, li correspon un i només un element b_n d’un conjunt B. Per tal que en el nostre cas es complís aquesta mena de correspondència caldria que a cada terme del conjunt del llenguatge català corresponguès un i només un punt del llenguatge matemàtic de la hiperesfera. Atès que la hiperesfera és una figura en quatre dimensions, cada terme usual es correspondrà per un punt que ve determinat per quatre coordenades (x, y, z, v). Exemple: ACCIÓ: P(x = -0’079577; y = +0’079577; z = +0’079577 i v = -0’079.577). El fet que el valor absolut de les quatre coordenades sigui igual expressa que ACCIÓ frueix de molta simetria i que, per consegüent, ocupa un lloc important en el model. PASSIÓ: P(x = -0’079577; y = +0’079577; z = -0’079577; v = -0’079577).

Però que no s’espanti el lector. Arribarem a establir les correspondències amb figures molt senzilles. Tanmateix, si observem les diferents coordenades d’ACCIÓ i PASSIÓ, veurem que només es diferencien en el signe de la coordenada “z”. Són iguals en “x”, “y” i “v” i simètriques en “z”. I... què són aquestes lletres? ¿Què és la “z”? Cada una de les quatre coordenades de la figura o model geomètric té un significat propi en el llenguatge usual. Filosòficament he intentat, després de llargs esforços, de reduir tots els termes més importants de l’univers terminològic català a quatre dimensions o coordenades. Cada coordenada té dos sentits ☽, i en cadascun d’ells un topall màxim en la figura del model: ☽0’159155. (C = 2πr. C = 1. 1 = 2πr. R = 1 / 2π = 0’159155).

1) La coordenada “x” té un extrem, +x, on toca, en aquella dimensió (D1), l’extrem positiu del model: TEORIA (simplificat: TEO); i té l’altre extrem, –x, on toca, en aquella dimensió (D1), l’extrem negatiu del model: PRÀCTICA (PRA). La TEO és l’extrem positiu de la primera coordenada, del “discerniment”. La PRA és l’extrem negatiu de la primera coordenada, del “concerniment”. +“Dis**cernent**” / -“con**cernent**: dimensió 1 “**Cernent**” . La simplificaré “c” en comptes d’“x”. ACCIÓ i PASSIÓ són més pràctiques que teòriques (-c), però n’estan a la mateixa distància, respectivament. Són tan teòriques (poc) i tan pràctiques (molt) l’una com l’altra.

2) La coordenada “y” té un extrem, +y, on toca, en aquella dimensió (D2), l’extrem positiu del model: FENOMEN (FEN); i té l’altre extrem, -y, on toca, en aquella dimensió (D2), l’extrem negatiu del model: NOÜMEN (NOU). El FEN és l’extrem positiu de la segona coordenada, de l’“aparença”. El NOU és l’extrem negatiu de la segona coordenada, de la “desparença”. +“A**parença**” / -“des**parença**”: dimensió 2 “**Parença**”. La simplificaré “p” en comptes d’“y”. ACCIÓ i PASSIÓ són més fenomèniques que noümèniques (+p), però n’estan a la mateixa distància, respectivament. Són tan fenomèniques (molt) i tan noümèniques (poc) l’una com l’altra.

3) La coordenada “z” té un extrem “+z”, on toca, en aquella dimensió (D3), l’extrem positiu del model: OBJECTE (OBJ); i té l’altre extrem, -z, on toca, en aquella dimensió (D3), l’extrem negatiu del model: SUBJECTE (SUB). L’OBJ és l’extrem positiu de la tercera coordenada, de l’“extensió”. El SUB és l’extrem negatiu de la tercera coordenada, de la “intensió”. + “Ex**tensió**” / -“In**tensió**”: dimensió 3 “**Tensió”**. La simplificaré “t” en comptes de “z”. ACCIÓ i PASSIÓ, són la primera més objectiva (+t) i la segona més subjectiva (-t), però són simètriques: la passió és l’acció viscuda subjectivament i l’acció és la passió viscuda objectivament.

4) La coordenada “v” té un extrem, +v, on toca, en aquella dimensió (D4), l’extrem positiu del model: MÓN (MON); i té l’altre extrem, -v, on toca, en aquella dimensió (D4), l’extrem negatiu del model: PLASMA (PLA). El MON és l’extrem positiu de la quarta coordenada, de l’“evolució”. El PLA és l’extrem negatiu de la quarta coordenada, de la’“involució”. +“E**volució**” / -“in**volució**”: dimensió 4 “**Voltant**”. La simplificaré “v”. ACCIÓ i PASSIÓ són més plàsmiques que mundanes (-v), però n’estan a la mateixa distància, respectivament. Són tan mundanes (poc) i tan plàsmiques (molt) l’una com l’altra.

Quan començava a escriure la tesi doctoral era a la Plaça Reial del barri gòtic de Barcelona. Les palmeres tafanejaven l’interior del meu despatx per veure què hi feia. També era estiu. Avui estic encabit en l’edifici, estil Le Corbussier, del Ciemen, en l’interior d’una illa clàssica de cases de l’esquerra de l’Eixample. Sense ni una palmera ni cap arbre. Envoltat dels fums d’un aparcament immens que aboca la seva contaminació directament a la finestra del meu despatx. Podré preservar la claredat d’idees en aquest ambient enrarit? Ja se m’estaven embarbussant. Com Déu mana, si m’estic dempeus, toco el sostre del despatx amb la punta dels dits de la mà en estirar verticalment el braç. Són les normes del “Modulor”, una mena de model global, inventat per l’arquitecte francès, no de la realitat, però sí de l’antropometria i de les proporcions dels edificis habitables pels homes. Jo estic intentant, diabòlicament més ambiciós, una cosmometria general. A quina distància es troben uns conceptes bàsics dels altres? Acabem de definir vuit termes fonamentals, oposats dos a dos, que explicarem en el cos del llibre: TEO –PRA, FEN – NOU, OBJ – SUB, MON – PLA.

Són tan importants que en diem les 8 categories fonamentals i els escrivim sempre en color verd: TEO –PRA, FEN – NOU, OBJ – SUB, MON – PLA.

Lluís Maria Xirinacs Damians. 6.8.2005

Primera edició (en format electrònic): gener 2017
© Del text: **Lluís Maria Xirinacs Damians**

Grup d'investigació Globàlium 2017 - **FUNDACIÓ RANDA** **LLUÍS M. XIRINACS**